

Od redaktora

Jedną z najbardziej pojemnych i uniwersalnych, ale zarazem najważniejszych kategorii intelektualnych, jest przestrzeń. W wielu dziedzinach nauki i sztuki pełni rolę podstawową. Nie sposób myśleć o architekturze czy rzeźbie, nie uwzględniając ich elementu przestrzennego, w tych jednak przypadkach przestrzeń staje się elementem dzieła. Równocześnie zjawiska przestrzenne, stając się odniesieniem dla zdarzeń i wartości, potwierdzają swą rangę w każdym działaniu artystycznym i społecznym.

U podstaw wszystkich cywilizacji stała terytorialność, osiedlenie i zdomowienie. Powiązanie tworzących się wspólnot z terytorium, zapewniało poczucie bezpieczeństwa i dostęp do zasobów, dzięki którym ludzie mogli zabezpieczyć swój byt oraz rosnące i różnicujące się potrzeby. Pierwotne znaczenie słowa „kultura” wywodzi się od ‘uprawy’, a ta stała się możliwa, kiedy człowiek zdobył umiejętność prowadzenia osiadłego trybu życia. W zależności od warunków geograficznych technologie się różniły, wszystkie jednak pod względem funkcjonalnym były podobne. Kultywowanie gleby, oczekiwanie na plony narzuciło miary czasu i tożsamość grupową, stając się decydującym momentem w rozwoju ludzkich cywilizacji. Na tej bazie tworzyły się cywilizacje i systemy kulturowe, które rozwijały się przez tysiąclecia, chociaż większość nie zdołała przetrwać albo podlegała nieuchronnym przemianom wewnętrznym.

Nowoczesna, oparta na idei postępu kultura rodziła się w drugiej połowie XVIII wieku z nadzieją, że nowa formacja intelektualna i społeczna pozwoli przezwyciężyć liczne słabości wcześniejszych epok i systemów. Procesy modernizacyjne najczęściej kojarzymy ze zmianą na lepsze, udoskonaleniem, przystosowaniem, poprawą sytuacji w wymiarze indywidualnym i społecznym. Zmiany technologiczne od czasów oświecenia i rewolucji przemysłowej nieustannie przyśpieszają. I rzeczywiście, w powiązaniu ze zmianami społecznymi umożliwiły one burzliwy rozwój wielu dziedzin życia, w tym również nauki i sztuki. Ale zmiany ekonomiczne wymuszały też masowe migracje, prowadzące często do konfliktów i prześladowań, co z kolei powodowało dalsze migracje oraz narastanie poczucia wyobcowania i niesprawiedliwości.

W wieku XX wypędzenia i ucieczki prowadziły do nieszczęść, z których największym z punktu widzenia skali i systemowego zaangażowania wielu państw europejskich był Holokaust. Ze świadomością, że problem wypędzenia i wewnętrznej emigracji narastał długo przed upowszechnieniem tego terminu w dyskursie

kulturowym, chciałbym zachęcić do lektury artykułu Bronislavy Volkovej, profesor semiotyki Indiana University w Bloomington, czeskiej poetki, autorki grafik i kolaży.

Odmiernym pod względem metodologicznym ujęciem problematyki miejsca jest narratologiczna koncepcja kultury miasta i jej odzwierciedlenia w dziele filmowym jako nadrzędnej struktury semiologicznej. Aleksandr Lusij w artykule poświęconym filmom Frunze Dovlatyana i Christiana Riversa bada idee dekodowane z miejskiej przestrzeni jako podstawowy tekst kultury.

Tematem opracowania Justyny Szlachty-Ignatowicz są projekty okładek popularnych powieści dla młodzieży. Zmiana, jaka w estetyce projektów użytkowych nastąpiła w latach dziewięćdziesiątych, była próbą sprostania tworzącemu się rynkowi książki. Po latach postrzegana jako tekst kultury wizualnej pozwala na analizę kategorii zmiany w kulturze.

Artykuł Natalii Belczenko poświęcony jest muzycznym źródłom twórczości wybitnego ukraińskiego poety Wasyla Stusa. Równolegle ukazał się wybór wierszy z lat 1959–1971 tego poety w przekładach Marcina Gaczkowskiego („Wesoły cmentarz”, Wydawnictwo KEW, listopad 2020). Wasyl Stus był więźniem politycznym, a jego miłość do muzyki oraz muzyczne odniesienia stawały się częścią metaforycznego języka, którym posługiwał się w listach do bliskich ludzi. Po śmierci poety jego utwory zyskały stałe miejsce w ukraińskiej tradycji pieśniarskiej, a on sam stał się bardem ukraińskiego dążenia do niepodległości.

Prof. Mamta G. Sagar z Bangalore, w tekście poświęconym perspektywie zawartej w tekstach klasycznego hinduskiego poety i świętego Kabira Dasa, przedstawia współczesne spojrzenie na stereotypową rolę kobiety w tradycyjnej kulturze Indii oraz podejmowane przez współczesne artystki próby przezwyciężenia niewidzialnych, lecz wciąż istniejących granic mentalnych.

W dziale Varia znalazły się dwa teksty poświęcone artystom pracującym na emigracji. Pierwszy tekst profesora Leszka Szarugi jest poświęcony postaci wygnańca, wybitnego rzeźbiarza Teodora Boka oraz jego pracowni, która w oczach obserwatora okazuje się kluczem do twórczej metody artysty. Drugi tekst poświęcony jest Tatianie Asmolkovej, rosyjskiej tancerce i choreografce, która od dwóch dziesięcioleci związana jest z olsztyńskim środowiskiem teatralnym.

Trzeci tom „Forum Artystycznego” proponuje spojrzenie na teksty kultury jako świadectwa i narracje rozpięte pomiędzy ideą zdomowienia i doświadczeniem wygnania, migracją w świecie realnym i zwróceniem się ku wnętrzu. Doświadczenie migracji dotyczy nie tylko bohaterów ale też części autorów prezentowanych tekstów. Znalazły się tu nie tylko analizy twórczości uchodźców czy kulturowej przestrzeni związanej z migracją, ale również pokonywaniem obcości i dystansu jako kondycją współczesnego humanizmu.

Krzysztof D. Szatrawski